

SSSR nädip dargady?

Category: Kitapcy, Nukdaýnazar, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 25 января, 2025

SSSR nädip dargady? SSSR NÄDIP DARGADY?

Kommunisti berkadar etmegin arzuwlaýan sosialistik jemgyyetleriň bileleşigi bolan Sovet Sosialistik Soýuz Respublikalarynyň (SSSR) doňy 1991-nji ýylda çözülmäge başlapdy. Az wagtyň içinde bileleşigiň hataryna girýän ýurtlaryň agzy hersi bir tarapa bakdy we sosialistik ideýalardan yüz dönderildi. Bütindünýä sosializminiň merkezi bolan Russiya ýaňadandan adalatly jemgyyeti döretmegi maksat edinip kapitalizmiň ýoluna düşdi. Häzir öñki Warşawa paktyny emele getirýän Gündogar Ýewropa ýurtlary sosializmiň galyndylary bilen harçaňlaşýan kapitallardan doldy. Öndüriji serişdeleriň halka pida edilen jemgyetinden multimilliarder pully "akgaňlaryň" oligarhiýasyna we mafiyá rezimine geçildi.

- **Ýogsa-da, nädip birden-bire hemmeleriň "bagtly", "adalatly" we "deňlikde" ýasaýan ýurdy bolan SSSR dargadyka?**

Sovet häkimiýetiniň dargamasynyň sebäplerini ilki bilen sosializmi durmuşa geçirip bolmanlygyndan gözlemeli. Şeýle-de rus imperializminiň ýabanyaşan günbatarlaşma we halkyň sosialistik ideýalara taýýar däldigi hem şol esasy sebäpleriň hataryna girýär. Sovet häkimiýetiniň ýa-da sosialistik taglymatyň hususy eýeçiligi we ýekebaralygy ýok etmegin problemalaryň iň başynda gelýär. "Hemmeler deňdir!" şygary astynda hususy eýeçiligiň soňuna çykmağa we şahsyň tapawutlylyklaryny jemgyýete kybap umumylaşdymaga üns

berilmegi olaryň iň uly ýalňyşlygydyr. Adam – adam bolmazdan öň communist bolmaga mejbur edilýärdi. Bu bolsa adamlaryň "deňhukukly jemgyyeti" oňyn kabul etmeginiň tersine, ýadyrgamak bilen garşylamagyna sebäp bolýardy. Munuň ilki bilen ruslarda däl-de, başga etniki toparlarda ýygy-ýygydan görülmegi hem rus diýdimzorlugynyň aýdyň subutnamasydyr.

Hususyýetçiligi, ykdysady erkinligi we bäsdeşligi gadagan edendigi baradaky köpsanly tankydy bellikleri-de köp okaýansyñyz. Biz bolsa bu çaklaňja makalamyzyň dowamynda pelsepewi nukdaýnazardan çemeleşip, dargaýyşyň kesgitlemesini bermäge synanşarys.

Sowet häkimiýetiniň ýok bolup gitmegi bilen adamzadyň ýok bolmagynyň arasynda birmenzeş sebäpler bardyr. Olaryň ikisi-de ynsan döredijiligineniň pidasy boldy. Sowet dargaýyşynyň birnäçe düýpli we dürli-dürli sebäpleri bar. Yöne meseläniň düýbüne seredilende, ähli problema adamyň adam bolmaga açık bolmanlygyndan gelip çykýar. Ýagny, adamlar o diýenem bir deňlikde ýasamak islemändir diýjek bolýarys. Ukybyňa görä öñe saýlanmak esasynda gurulan iş tertibiniň we hususy eýeçiliğin dowam edýän jemgyyetleri bular ýaly mejbury "deňhukukly deňsizligi" başdan geçirmändi.

Şu kesgitleme dargaýyşyň ähli taraplaryny görkezip biler: Adam şahsy hajatlaryny üpjün edip bolangoň, aýratynlykda başga-başa zatlary edesi gelýär. Hususyýetçiligiň şu babatdaky başlangyjy, ýagny hususyýetçiligiň öndüriji häsiýeti sowetleri dargamaga tarap iterdi. Adamlar "deňhukukly jemgyyetde" fiziologik hajatlaryny üpjün edip bilenem bolsa, olar abzal däldigi üçin munuň bilen çäklenmediler.

Kommunistik agalyk býurokratiýanyň mehanizmini döredip, adamlara şol mehanizmiň aýry-aýry çarhy hökmünde garady. Emma çarhlar garaşylsy ýaly hereket etmedi. Adamlar adama mahsus dürli-dürliligi emele getirdi.

Adam garny doýangoň tüýsli-tüýsli zatlar edesi gelýär. XX asyra çenli adamlar esasan garynlaryny doýurmaga wagtlaryny sarp etdiler, XX asyryň ikinji ýarymynda barha artýan bolçulyk netijesinde gereginden artyk öndürijilige ýol berildi. Hususanam bu bolçulyk we üpjünçilik syýasy durnuklylygy hem

üpjün etdi. XX asyr syýasy gatnaşyklaryň ylalaşyklar we kanunlar arkaly berkedilen döwri boldy. Biologik meseleler we parahatçylyk boýunça endişeler çözülensoň SSSR-e zerurlyk duýulmady.

Sosialistik häkimiýet şular ýaly endişeleriň bar ýerinde rowaçlyk gazanyp biler, emma ösüp barýan we dert-aladanyň ýok dünýäsinde onuň hiç hili geregi ýok.

• **SSSR näme üçin dargady?**

Adamlar bol-elin we asuda durmuşda ýaşap başlanlarynda özlerine üns berip başlaýarlar. Dürli-dürlü pikkirleri döredýärler. Diňe ilden öňe saýlanmagyň özem bol-elinlikde ýasaýan adamyň ilkinji islegleriniň biridir.

Şol sanda, gyradeňlikde ýaşamaga mejbür edilmegem dürli-dürliligi doly ortadan aýryp bilmändir. Sowet çinownikleri dünýä şindem ýeter-ýetmezlikde ýasaýandyr öydüp aşa köp öndürdiler we adamyň şahsy dürli-dürliligini ýok etdiler. "Deň bolmak" adam bolmakdan öňe geçdi. Adam bolmak, ýagny tapawutlanmak, öňe saýlanmak ünsden düşürildi.

Adalatsyz we garşıdaşyny her edip-hesip edip ýok etmekden çekinmeýän kapitalistik dünýä hut şonuň üçin ýeňiş gazandy.

Maýa goýumlary populýar dinamikalary we tapawutlylyklary deňleşdirmäge sarp edilmeli. Gaýtam bulardan diňe peýdalanylар we ezdiler.

Kapitalistik we sosialistik jemgyýetleriň arasyndaky iň ünsi çekiji mysal hem jinsi jalbarlar we günbatar medeniýetiniň alamaty hasaplanýan rok sazydyr.

Sowet häkimiýeti jinsi egin-eşik geýmegin gadagan edipdi. Sowet raýatlary estetiki isleglerini kanagatlandyrmak üçin bikanun ýollara baş urdular. Adamlar tapawutlylyga şeýle bir suwsadylar welin, jinsi, rok we "Mcdonalds" ýaly durmuşyňa badak atyp biljek howp-hatarlara gorkman ymsynmaga başladylar.

2016.

Doguhan Myrat YÜJEL. Taryhy makalalar